

РОЗДІЛ 6

ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО; АГРАРНЕ ПРАВО; ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО; ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО

УДК 349.414+347.453+347.282

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-1/27>

ЗМІСТ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕРЕВАЖНОГО ПРАВА ОРЕНДИ ЗЕМЛІ

EXERCISE OF PRE-EMPTIVE RIGHT OF LAND LEASE

**Гордієнко Т.О., старший викладач
кафедри цивільного, трудового та господарського права
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара**

У статті розглядається теоретичний зміст та процедура практичної реалізації переважного права орендаря на укладення договору оренди на новий строк за умови належного виконання зобов'язань за діючим договором. На сучасному етапі дані питання особливо актуальні для найму земель сільськогосподарського призначення, де вільне розпорядження власністю обмежується діючим мораторієм на їх продаж, і надання землі в користування найчастіше оформлюється договором оренди. Проголошений курс на скасування такого обмеження лише підвищує важливість досліджуваної теми, оскільки вільний ринок земель створить конкуренцію і у відносинах найму.

Чинним законодавством передбачено різні процедури пролонгації договору оренди – в порядку поновлення договору та в порядку реалізації переважного права орендаря на укладення нового договору. Дані механізми є різними за своєю правовою природою та юридичними фактами, з якими пов'язується виникнення, зміна та припинення орендних правовідносин.

У статті проаналізовано нові підходи до правового регулювання досліджуваних правовідносин, запроваджені Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії рейдерству» від 05.12.19 р. № 340-IX.

За результатами проведеного аналізу викладено висновки щодо правової природи переважного права на укладення договору оренди землі – дане право виділено як окремий вид цивільних прав, таке право розглядається як основне, відносне і таке, що не підлягає відступленню іншим особам. Також визначено, що дане право фактично означає перевагу (пріоритет) перед іншими особами на укладення договору оренди земельної ділянки на новий термін, проте не гарантує незмінності умов оренди. Автором окреслено недоліки правового регулювання даного інституту та наведено пропозиції щодо його вдосконалення.

Закріплення переважного права на укладення договору оренди на новий строк є гарантією стабільності суб'єктного складу орендних правовідносин та додатковим стимулом належного виконання орендарем зобов'язань за укладеним договором оренди з метою досягнення очікуваного ефекту від використання землі.

Ключові слова: оренда землі, договір оренди, переважне право, укладення договору, поновлення договору, орендодавець, орендар.

The article discusses the theoretical content and procedure for the practical exercise of a tenant's pre-emptive right to enter into a new lease, subject to the proper performance of obligations under the current contract. At the present stage, these issues are particularly relevant for the lease of agricultural land, where the free disposal of property is limited by the current moratorium on their sale and land lease is most often formulated by a lease. The proclaimed course to abolish such a restriction only adds to the importance of the topic under study, since a free land market will also create competition in employment relations.

The current legislation provides for different procedures for the prolongation of the lease – in the order of renewal of the lease and in the exercise of the lessee's pre-emptive right to conclude a new lease. These mechanisms are different in their legal nature and legal facts that relate to the emergence, change and termination of a lease relationship.

The article analyzes new approaches to the legal regulation of the investigated legal relations, introduced by the Law of Ukraine "On Amendments to Some Legislative Acts of Ukraine on Counteracting Raiding" of 05.12.19. No. 340-IX.

According to the results of the analysis, conclusions are drawn regarding the legal nature of the pre-emptive right to conclude a land lease – this right is singled out as a separate type of civil rights, such a right is regarded as basic, relative and not subject to assignment to other persons. It is also determined that this right actually means an advantage (priority) over other persons to conclude a lease of a land plot for a new term, but does not guarantee that the lease conditions remain unchanged. The author outlines the shortcomings of the legal regulation of this institute and offers suggestions for its improvement.

The assertion of a pre-emptive right to enter into a new lease is a guarantee of the stability of the subject composition of the lease relationship and an additional incentive for the tenant to properly discharge the obligations under the lease in order to achieve the expected effect of land use.

Key words: land lease, lease agreement, pre-emptive right, conclusion of contract, renewal of contract, landlord, tenant.

Постановка проблеми. Відносини оренди землі набули великого поширення в сучасних умовах провадження господарської діяльності в Україні та за кордоном, дана форма користування земельними ділянками застосовується в різних галузях економіки – промислового виробництва, сільському господарстві, будівництві, торгівлі тощо. Використання землі як специфічного об'єкта майнових відносин потребує забезпечення паритету публічних та приватних інтересів, дотримання екологічних нормативів, умов раціонального використання і збереження землі та ін. Підстави виникнення та порядок оформлення оренди визначаються чинним законодавством, виходячи з пріоритету сталості відносин землекористування, сприяння продовженню відносин найму з особами, що належним чином виконують свої зобов'язання відповідно

до закону та договору. Одним із таких важелів є гарантування добросовісному орендареві переважного права на укладення нового договору оренди по закінченні строку раніше підписаної угоди. Практика свідчить про існування певних недоліків правового регулювання порядку продовження орендних правовідносин, наслідком чого є виникнення численних спорів та відсутність єдиного підходу до їх вирішення.

Важливість цих питань зростає в умовах проголошеного напрямку на скасування мораторію на продаж земельних ділянок сільськогосподарського призначення та зумовленої цим необхідності додаткового вдосконалення відносин найму землі. Позитивним кроком є ухвалення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії рейдерству» від

05.12.19 р. № 340-IX, яким запроваджено нові підходи в правовому регулюванні питань поновлення договорів оренди земельних ділянок та умов реалізації переважного права орендаря на укладення нового договору оренди землі.

Сукупність зазначених чинників зумовлює актуальність дослідження характеру переважного права оренди земельної ділянки та порядку його реалізації в умовах реформування земельних відносин.

Стан дослідження. Теоретичні та практичні аспекти оренди землі досліджували В.В. Вилегжаніна, Н.В. Ільків, А.Г. Брунь, Н.В. Ільницька, П.Ф. Кулинич, Е.С. Юрченко та інші науковці. Аналізу судової практики розгляду спорів щодо поновлення (продлонгації) договорів оренди землі присвячені роботи Л. Зуєвич, Є. Морозова, А. Середи, О. Качмара, Є. Чорного та інших. На думку автора, питанням визначення та реалізації переважного права оренди землі приділено недостатньо уваги, і вони потребують додаткового опрацювання. Приймаючи до уваги велику кількість судових спорів даної категорії, вочевидь, необхідним є вдосконалення чинного порядку пролонгації договорів оренди землі, уточнення законодавчих норм, виходячи з виявлених судовою практикою недоліків правового регулювання цих правовідносин, а також запровадження нових механізмів забезпечення паритету прав сторін договору оренди землі в процедурі його поновлення.

Метою статті є визначення змісту переважного права оренди земельних ділянок на основі норм чинного законодавства та формування пропозицій з удосконалення механізму його реалізації в умовах розвитку ринку земель в Україні.

Виклад основного матеріалу. Відносини майнового найму (в тому числі на умовах оренди) регламентовані низкою законодавчих актів – Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України, Законом України «Про оренду державного та комунального майна», Законом України «Про оренду землі» та ін. Незважаючи на спільність загальних підходів, об'єктивно присутня специфіка правового регулювання орендних правовідносин залежно від категорії майна, його власника, правового статусу сторін, мети використання та ін.

Згідно з ч. 1 ст. 9 Цивільного кодексу України його положення застосовуються до врегулювання відносин, які виникають у сферах використання природних ресурсів та охорони довкілля, а також до трудових та сімейних відносин, якщо вони не врегульовані іншими актами законодавства [1]. У ст. 792 Цивільного кодексу України наведено визначення договору найму земельної ділянки та зазначено, що відносини найму (оренди) земельної ділянки регулюються законом.

За змістом ч. 1 ст. 4 Господарського кодексу України земельні, гірничі, лісові та водні відносини, відносини щодо використання й охорони рослинного і тваринного світу, територій та об'єктів природно-заповідного фонду, атмосферного повітря не є предметом регулювання цього кодексу [2].

Виходячи з наведеного, норми Цивільного кодексу України можуть бути застосовані до відносин оренди землі лише з питань, що не врегульовані спеціальним законодавством, а положення Господарського кодексу України до таких відносин взагалі не застосовуються.

Згідно зі ст. 93 Земельного кодексу України право оренди земельної ділянки – це засноване на договорі строкове платне володіння і користування земельною ділянкою, необхідною орендареві для провадження підприємницької та іншої діяльності [3]. Кодекс визначає загальні засади і обмеження в оренді землі та вказує, що відносини, пов'язані з орендою землі, регулюються законом.

Спеціальним законодавчим актом з питань оренди землі є Закон України «Про оренду землі». Даним законом, зокрема, врегульовано порядок продовження договір-

них відносин користування землею. У статті ст. 33 діючої редакції Закону наведено механізми поновлення договору оренди землі, серед яких можна виділити:

- поновлення договору оренди землі в результаті реалізації переважного права орендаря (ч. 1 – ч. 5 ст. 33 Закону);
- поновлення договору оренди землі в результаті продовження користування земельною ділянкою після спливу строку договору оренди за відсутності заперечень орендодавця (ч. 6 ст. 33 Закону).

Істотним недоліком чинної редакції Закону є відсутність чіткого розмежування зазначених процедур як з точки зору термінології, так і з точки зору їх практичної реалізації. Про необхідність відокремлення даних категорій зазначалося в наукових роботах та актах судових органів, виданих з метою забезпечення правильного застосування законодавства.

Так, на думку Є. Морозова, виходячи з того, що ч. 1–5 та ч. 6 ст. 33 Закону України «Про оренду землі» містять дві окремі правові підстави реалізації орендарем свого переважного права на поновлення договору оренди землі, вони не можуть бути застосовані одночасно, оскільки є різними за своєю правовою природою, механізмом застосування та правовими наслідками [4]. Про необхідність розмежування юридичних фактів, якими зумовлено настання правових наслідків за змістом ч. 1, ч. 5 та ч. 6 ст. 33 Закону України «Про оренду землі», було зазначено в Інформаційному листі Вищого господарського суду України «Про доповнення Інформаційного листа Вищого господарського суду України від 15.03.11 р. № 01-06/249 «Про постанови Верховного Суду України, прийняті за результатами перегляду судових рішень господарських судів» від 07.07.17 р. № 01-06/1097/17, а також судових рішеннях, ухвалених за результатами вирішення відповідних спорів.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії рейдерству» від 05.12.19 р. № 340-IX істотно змінено підхід законодавця до пролонгації орендних відносин, а саме:

- розмежовано поняття поновлення договорів оренди землі та переважного права орендаря на укладення нового договору оренди, а норми щодо порядку вчинення таких дій викладено в окремих статтях Закону України «Про оренду землі»;

- загальний порядок поновлення договору оренди землі визначено в ст. 126-1 Земельного кодексу України, якою запроваджено чіткий механізм поновлення договору оренди землі у разі продовження користування земельною ділянкою після закінчення строку дії договору за відсутності заперечень із боку орендодавця та ін.

Дані зміни набирають чинності з 15 липня 2020 року і, на думку автора, сприятимуть удосконаленню законодавчої техніки та уніфікації судової практики вирішення спорів з орендних правовідносин. Водночас процедура реалізації переважного права орендаря на укладення нового договору оренди не зазнала істотних змін.

Загальний зміст переважного права орендаря на продовження орендних правовідносин розкрито в ч. 1 ст. 33 Закону України «Про оренду землі». Закон визначає, що по закінченні строку, на який було укладено договір оренди землі, орендар, який належно виконував обов'язки за умовами договору, має переважне право перед іншими особами на укладення договору оренди землі на новий строк [5].

Згідно з висновками Верховного Суду України переважне право орендарів на поновлення договору оренди поширюється на випадки, коли земля знову передається в оренду. Відповідно до положень ст. 33 Закону України «Про оренду землі» реалізація переважного права на поновлення договору оренди землі можлива лише за умови дотримання встановленої цією нормою процедури та наявності волевиявлення сторін [6].

Як і раніше, для застосування положень ч. 1 ст. 33 Закону України «Про оренду землі» та визнання за орендарем переважного права на поновлення договору оренди необхідно встановити такі юридичні факти: орендар належним чином виконує свої обов'язки за договором; орендар до спливу строку договору повідомив орендодавця у встановлені строки про свій намір скористатися переважним правом укладення договору на новий строк; до листа-повідомлення орендар додав проект додаткової угоди; орендодавець протягом місяця не повідомив орендаря про наявність заперечень і своє рішення [7].

З наведеного вбачається за можливе виділити необхідну сукупність передумов виникнення переважного права орендаря на укладення договору оренди землі на новий строк, а саме:

- наявність земельної ділянки як об'єкта цивільних прав за визначенням ст. 79-1 Земельного кодексу України;
- наявність наміру орендаря щодо подальшої оренди землі;
- належне виконання орендарем умов діючого договору оренди.

Порядок реалізації переважного права оренди земельної ділянки визначений ч. 2 – ч. 5 ст. 33 Закону України «Про оренду землі» (в редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії рейдерству» від 05.12.19 р. № 340-IX), згідно з якою орендар, який має намір скористатися переважним правом на укладення договору оренди землі на новий строк, зобов'язаний повідомити про це орендодавця до закінчення строку дії договору оренди землі у строк, установлений цим договором, але не пізніше як за один місяць до закінчення строку дії договору оренди землі. У разі смерті орендодавця до закінчення строку дії договору оренди землі орендар, який має намір скористатися переважним правом на укладення договору оренди землі на новий строк, зобов'язаний повідомити про це спадкоємця земельної ділянки протягом одного місяця з дня, коли йому стало відомо про перехід права власності на земельну ділянку. До листа-повідомлення про укладення договору оренди землі на новий строк орендар додає проект договору. У разі укладення договору оренди землі на новий строк його умови можуть бути змінені за згодою сторін. У випадку недосягнення домовленості щодо орендної плати та інших істотних умов договору переважне право орендаря на укладення договору оренди землі припиняється [8].

Орендодавець у місячний строк розглядає надіслані орендарем лист-повідомлення з проектом договору оренди, перевіряє його на відповідність вимогам закону, узгоджує з орендарем (за необхідності) істотні умови договору і в разі відсутності заперечень укладає договір оренди. У разі оренди земель державної та комунальної власності укладення договору здійснюється на підставі рішення органу, уповноваженого здійснювати передачу земельних ділянок у власність або користування згідно зі ст. 122 Земельного кодексу України. За наявності заперечень орендодавця щодо укладення договору оренди землі на новий строк орендарю направляється лист-повідомлення про прийняте орендодавцем рішення [8].

В узагальненому вигляді можна виділити такі етапи реалізації переважного права орендаря на укладення договору оренди землі на новий строк:

- повідомлення про намір скористатися переважним правом на укладення договору оренди на новий строк;
- розгляд пропозиції про продовження оренди землі на запропонованих орендарем умовах та проведення переговорів з метою погодження нових договірних умов;
- прийняття та документальне оформлення рішення за результатами розгляду листа-повідомлення та проекту договору.

На думку автора, визначений Законом порядок реалізації переважного права оренди землі має низку недоліків

і може виявитися неефективним у разі недобросовісної поведінки орендодавця. Зокрема, в Законі не визначено наслідків ухилення орендодавця від отримання листа-повідомлення орендаря про намір укладення нового договору та надання відповіді на такий лист, відсутні чіткі гарантії захисту переважного права орендаря у випадку зволікання з укладенням договору оренди та ін. Висловлена в літературі позиція про відсутність заперечень із боку орендодавця як достатня умова вважати договір оренди землі поновленим представляється недостатньо обґрунтованою, оскільки в такому випадку відсутня документальна підстава внесення до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно даних про право користування земельною ділянкою на новий строк. Крім того, в Законі відсутній механізм забезпечення визначеності у відносинах сторін щодо майбутньої оренди земельної ділянки до закінчення строку дії чинного договору оренди. Зазначені проблеми існували й раніше, нова редакція ст. 33 Закону України «Про оренду землі», на жаль, не запропонувала їх ефективного вирішення.

З метою створення належних гарантій ефективної реалізації права орендаря на укладення договору оренди землі на новий строк представляється доцільною зміна існуючої процедури. Зокрема, повідомлення орендаря про намір продовження користування землею пропонується вчиняти шляхом подання заяви за встановленою формою та проекту нового договору оренди до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно з одночасним направленням цих документів на адресу орендодавця. Підписаний сторонами текст договору оренди землі є підставою для подальшої реєстрації відповідного права в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно. У випадку ухилення орендодавця від отримання або розгляду заяви орендаря та запропонованого проекту договору новий договір оренди земельної ділянки слід вважати укладеним у редакції, запропонованій орендарем. У разі неприйнятності умов нового договору для орендодавця або відсутності наміру подальшого здавання землі в оренду такі дані підлягають внесенню до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно на підставі заяви орендодавця, поданої в межах строку на розгляд листа-повідомлення орендаря. Слід запровадити можливість вчинення таких дій за допомогою сучасних електронних сервісів, що забезпечить прозорість процедури та буде зручним для всіх категорій осіб. Схожий алгоритм дій передбачений в ст. 126-1 Земельного кодексу України для поновлення договору оренди землі. Крім того, доцільно доповнити Закон нормою про необхідність завершення процедури реалізації переважного права на укладення нового договору до спливу строку чинного договору оренди.

Окремо слід зупинитися на способах захисту порушеного права орендаря на переважне укладення договору оренди землі на новий строк. За загальними підходами судової практики спосіб захисту права має визначатися таким чином, щоб його примусова реалізація забезпечила поновлення порушеного права особи. Як зазначає Л. Зуєвич, поновлення договору оренди землі презюмується, а підставою відмови може бути лише недотримання порядку, вимог, дій та строків, визначених у ст. 33 із боку орендаря [9]. Відповідно, залежно від характеру порушення переважного права орендаря на укладення договору оренди землі на новий строк можна виділити такі способи захисту права:

- під час укладення договору оренди з новим орендарем у разі отримання письмового повідомлення попереднього орендаря про намір реалізувати переважне право, у випадку недосягнення згоди щодо плати за новим договором та інших умов договору з іншим наймачем на більш сприятливих умовах та укладення з ним договору на тих самих умовах, які запропоновані попереднім наймачем при реалізації переважного права, під час укладення

договору з новим орендарем за умови, що підставою відмови попередньому орендарю в поновленні договору оренди було повідомлення орендодавця про необхідність використовувати об'єкт оренди для власних потреб – способом захисту права орендаря є визнання недійсним договору оренди, укладеного з іншою особою в порушення гарантованого орендареві переважного права на укладення договору оренди на новий строк, та визнання укладеним договором з первісним орендарем. Як альтернатива може розглядатися варіант подання позову про переведення прав за новим договором оренди на орендаря, що має переважне право на його укладення, проте даний спосіб захисту не набув поширення і загальної позиції судових органів щодо можливості задоволення таких вимог не сформовано;

- у разі ухилення орендодавця від підписання нового договору оренди землі, за відсутності у нього заперечень по суті пропозиції орендаря та щодо подальшого здавання землі в оренду – способом захисту права орендаря є визнання договору оренди землі укладеним у запропонованій орендарем редакції (при цьому в рішенні суду має бути наведено текст відповідного правочину).

Слід визначити, що подання орендарем позову про визнання переважного права на укладення договору оренди на новий строк не є належним способом захисту порушеного права, оскільки його задоволення не призводить до поновлення порушеного права. Недоцільним також є подання позову про зобов'язання орендодавця укласти новий договір оренди.

Припинення права переважної оренди земельної ділянки пов'язано з настанням хоча б однієї з умов:

- закінчення строку дії договору оренди земельної ділянки (якщо орендар не повідомив про намір скористатися переважним правом на укладення договору оренди землі на новий строк);
- сплив строку повідомлення про намір скористатися переважним правом на укладення договору оренди землі на новий строк;
- відсутність наміру орендодавця в подальшому здаванні земельної ділянки в оренду;
- недосягнення домовленості щодо орендної плати та інших істотних умов договору;
- припинення земельної ділянки як об'єкта цивільних прав (зокрема, в результаті її поділу, об'єднання та ін.);
- зміна меж або цільового призначення земельної ділянки.

Загалом, питання правової природи переважного права оренди заслуговує додаткового наукового дослідження та аналізу. На сучасному етапі немає єдиного сформульованого підходу щодо того, чи є таке право речовим чи зобов'язальним, абсолютним чи відносним, основним чи похідним від основного. Виходячи із загальних принципів законодавства, на думку автора, таке право слід розглядати як окремий вид цивільних прав, що пояснюється наявністю переважних прав як у речових, так і в зобов'язальних правовідносинах. Переважне право є основним, оскільки його виникнення та реалізація не пов'язані з існуванням іншої вимоги, що була б необхідною для виникнення такого переважного права і обумовлювала можливість його реалізації. Переважне право є відносним, що зумовлено можливістю реалізації такого права лише по відношенню до конкретно визначених осіб (у нашому випадку – до орендодавця та інших осіб, що виявили зацікавленість орендувати земельну ділянку на однакових умовах). Право переважної оренди землі є особистим немайновим правом орендаря і не може бути відступлено іншій особі як самостійна вимога.

Аналіз норм чинного законодавства дозволяє зробити висновок, що переважне право орендаря фактично зведено до наявності у нього пріоритету перед іншими особами під час укладення договору оренди на новий строк у разі ідентичності запропонованих умов оренди. Переважне право на укладення договору оренди на новий строк жодним чином не гарантує незмінності істотних умов оренди. Оскільки істотні умови подальших орендних відносин можуть відрізнятися від передбачених діючим договором оренди, переважне право припиняється у разі неприйнятності для орендодавця запропонованих орендарем умов продовження користування землею та з інших визначених законом підстав.

Висновки. За результатами проведеного аналізу можна зробити висновок, що переважне право орендаря на укладення нового договору оренди земельної ділянки є важливою запорукою стабільності відносин користування землею і сприяє продовженню договірних відносин з особою, що належно виконує свої зобов'язання. Подальший розвиток даного інституту потребує внесення змін до законодавства, направлених на забезпечення ефективного захисту прав сторін договору та створення передумов прозорості й уніфікації процедури реалізації переважного права оренди земельних ділянок, а також формування єдиної судової практики вирішення відповідних спорів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 25.01.2020).
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 25.01.2020).
3. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (дата звернення: 25.01.2020).
4. Морозов Є. Переважне право на поновлення договору оренди землі добросовісним орендарем. URL: <https://blog.liga.net/user/emorozov/article/31501> (дата звернення: 25.01.2020).
5. Про оренду землі : Закон України від 06.10.1998 р. № 161-XIV / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14> (дата звернення: 25.01.2020).
6. Висновки Верховного Суду України, викладені в постановках, прийнятих за результатами розгляду справ із підстав, передбачених пунктами 1, 2, 4 частини першої статті 355 ЦПК України, за II півріччя 2017 р. від 20.12.2017 р. URL: https://protocol.ua/ru/visnovki_verhovnogo_sudu_ukraini_vikladeni_v_postanovakh_priynyatih_za_rezultatami_rozglyadu_sprav_iz_pidstav_peredbachenih_punktami_1_2_4_chastini_pershoi_statiti_355_tspk_ukraini_za_ii_pivrichchya_2017_r/ (дата звернення: 25.01.2020).
7. Про доповнення Інформаційного листа Вищого господарського суду України від 15.03.2011 р. № 01-06/249 «Про постанови Верховного Суду України, прийняті за результатами перегляду судових рішень господарських судів» : Інформаційний лист Вищого господарського суду України від 07.07.2017 р. № 01-06/1097/17 / База даних «*Законодавство України*». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1097600-17> (дата звернення: 25.01.2020).
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії рейдерству : Закон України від 05.12.19 р. № 340-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/340-20#n90> (дата звернення: 25.01.2020).
9. Зуєвич Л. Які правові позиції потрібно врахувати, готуючи позов про поновлення договору оренди землі? *Закон і бізнес*. 2019. № 31–32. URL: https://zib.com.ua/ua/138827-pravovi_pozicii_vs_schodo_ponovlennya_dogovoru_orendi_zemli_.html (дата звернення: 25.01.2020).